

מכות (ה):

מתני'. אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, שהרי הצדוקין אומרים: עד שיהרג, שנאמר: נפש תחת נפש. אמרו להם חכמים: והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים; ואם בן, למה נאמר נפש תחת נפש? יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו? תלמוד לומר: נפש תחת נפש, הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין. גמ'. תנא, בריבי אומר: לא הרגו - נהרגין, הרגו - אין נהרגין. אמר אביו: בני, לאו קל וחומר הוא? אמר לו: לימדתנו רבינו, שאין עונשין מן הדין.

מכות (ב):

ומה הסוקל אינו נסקל, הבא לסקול ולא סקל - אינו דין שלא יסקל!

רש"י (סז):

ומה הסוקל אינו נסקל - עדים שלא הזמנו עד שנהרג הגדון ואח"כ הזמנו אין נהרגין כדאמרינן בפרקין מכות (דף ה:): הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה. הבא לסקול ולא סקל - שהזס עד שלא נהרג הגדון.

רמב"ן דברים (פרק יט פסוק יט):

כאשר זמם - ולא כאשר עשה, מכאן אמרו הרגו אין נהרגין, לשון רש"י מדברי רבותינו (מכות ה' ב).

תוספות (סז):

... ר"ת דה"ק ומה הסוקל אינו נסקל פירוש אדם שסוקל חזירו צאצאים ומת דגון צסויף ולא צסקילה הבא לסקל ולא נסקל עדים שמתדיין איש פלוני שמחויב סקילה ולא נסקל על ידס אינו דין שלא יסקלנו והשתח לא צעלת לגמרי דאיכא לאזקומי קרא דועשיתם כאשר זמם כשהן מתדיין שמחויב שאר מיתות צ"ד שאינו צסקילה ואפ"ה לא עבדין האי ק"ו דהכי קאמר לו לעיל דלא עבדין ק"ו צכהאי גוונא.

דברים פי"ט	ויקרא פכ"ד	שמות פכ"א
(טז) כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה:	(יח) ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש:	(כב) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים:
(יז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם:	(יט) ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו:	(כג) ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש:
(יח) ודרשו השפטים היטב והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו:	(כ) שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו:	(כד) עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל:
(יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך:		(כה) כויה תחת כויה פצע תחת פצע חבורה תחת חבורה:
(כ) והנשארים ישמעו ויראו ולא יספו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך:		
(כא) ולא תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל:		

רמב"ם הלכות חובל ומזיק (פרק א הלכה ב,ו)

נזק כיצד, שאם קטע יד חבירו או רגלו רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה עתה ומשלם הפחת שהפחית מדמיו, שנ' עין תחת עין, מפי השמועה למדו שזה שנאמר תחת לשלם ממון הוא. אע"פ שדברים אלו נראים מענין תורה שבכתב כולן מפורשין הן מפי משה מהר סיני וכולן הלכה למעשה הן בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה ועד עכשיו.

מורה נבוכים ח"ג (פמ"א)

...ומי שהשחית אבר מאבדים לו כמותו, כאשר יתן מום באדם כן יתתן בו. ואל תטריד את מחשבתך במה שאנו עונשין כאן בתשלומין, כי הכוונה עתה לתת טעם למקראות, לא ליתן טעמים לתורה שבעל פה; עם מה שיש לי בדין זה סברא- אשמיענה בעל פה...

אזן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרק כא פסוק כד

...והנה יהיה פי' עין תחת עין ראוי להיותו עינו תחת עינו, אם לא יתן כפרו...